

KVALITATÍVNA SONDA O RIEŠENIACH PRE OPUSTENÉ DETI

VÝSKUMNÁ SPRÁVA Z 3 FOCUS SKUPÍN V BANSKEJ BYSTRICI, BRATISLAVE A ZLATÝCH MORAVCIACH

Obsah

Úvod.....	3
Terminologické okienko.....	4
Hlavné zistenia.....	6
Predstavenie 30 respondentov.....	8
A. Aké sú dobré a realistické riešenia situácie opustených detí.....	10
B. Ako zvýšiť počet náhradných rodín?.....	13
C. Ako zvýšiť počet pestúnov?.....	16
D. Prijali by ste do svojej rodiny opustené dieťa?.....	20
Záver.....	24
Príloha č.1.....	26
Príloha č.2.....	27
Príloha č.3.....	28

Úvod

Na jeseň tohto roka, výskumná agentúra Krajinka uskutočnila pre občianske združenie Návrat kvalitatívnu sondu do verejnej mienky o riešeníach situácie opustených detí. Sonda pozostávala z troch focus skupín v Banskej Bystrici, Bratislave a Zlatých Moravciach. Vzorku tvorilo 30 respondentov, predstaviteľov generácie rodičov maloletých detí a zároveň návštevníkov materských centier. Focus skupiny sa realizovali podľa rovnakého scenára v troch materských centrách, a ich špecifickou črtou bola prítomnosť detí v blízkosti diskutujúcich rodičov.

Výskumným zámerom bolo:

1. zmapovať u verejnosti znalosť problému opustených detí a foriem starostlivosti o opustené deti na Slovensku
2. zmapovať postoje verejnosti k problematike
3. identifikovať bariéry, ktoré bránia rodinám (jednotlivcom), aby sa vo väčšom počte uchádzali o náhradné rodičovstvo, zvlášť pestúnsku starostlivosť
4. spoznať mieru citlivosti verejnosti na „vyšší záujem“ – ktorým je záujem detí v ústavnej starostlivosti
5. popísať potenciál rodičov maloletých detí prijať do svojej rodiny opustené dieťa

Lýdia Marošiová

K organizácii focus skupín významne prispeli koordinátorky Materských centier Hviezdička v Banskej Bystrici, Klbko v Bratislave a Mami-oáza v Zlatých Moravciach. Ďakujeme. PodĎakovanie patrí aj Únii materských centier za súhlas a podporu výskumu v materských centrách na účel mapovania verejnej mienky o problematike opustených detí na Slovensku.

Terminologické okienko¹

Adopcia

Adopcia a osvojenie sú dva výrazy pre ten istý právny vzťah. Pri adopcii prijímajú manželia alebo jednotlivec opustené dieťa a nadobúdajú k nemu rovnaké práva a povinnosti, akoby boli jeho biologickými rodičmi. Vzťah, ktorý medzi adoptívnymi rodičmi a dieťaťom vzniká, má z právneho hľadiska rovnakú silu ako vzťah medzi biologickými rodičmi a vlastným dieťaťom - je to príbuzenský vzťah. To isté platí pre vzťah medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa.

Detský domov

Detský domov je prostredie utvorené a usporiadané na účely vykonávania rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia a o uložení výchovného opatrenia. Detský domov dočasne nahrádza dieťaťu jeho prirodzené rodinné prostredie alebo náhradné rodinné prostredie. Ak ústavná starostlivosť skončí dosiahnutím plnoletosti alebo predĺžením ústavnej starostlivosti do 19 rokov veku, mladý dospelý jednotlivec môže požiadať detský domov o poskytovanie starostlivosti až do jeho osamostatnenia sa, najdlhšie do 25 rokov veku. Osamostatnenie na účely tohto zákona je zabezpečenie si bývania a schopnosť samostatne sa živiť.

Náhradné rodičovstvo

Náhradná osobná starostlivosť je forma náhradného rodičovstva, legislatívne zadaná veľmi podobne ako pestúnska starostlivosť, ktorej zámerom je starostlivosť o dieťa mimo biologickej rodiny, ak sa o neho nemôžu, alebo nechcú starať vlastní rodičia. Využíva sa často na prechodné preklopenie starostlivosti o dieťa skôr členom širšieho príbuzenstva (v prípade neplnoletosti rodičov dieťaťa, dlhodobejšieho pobytu rodičov v zahraničí, na liečení a pod.).

Rodičia majú právo stykať sa s maloletým dieťaťom, ktoré bolo zverené do náhradnej osobnej starostlivosti.²

Pestúnska starostlivosť

Pestúnska starostlivosť je forma náhradnej rodinnej starostlivosti, ktorá môže mať dlhodobý (počas celého detstva), aj krátkodobý charakter. Pestún je povinný osobne sa o dieťa starať v rovnakom rozsahu, v akom vykonávajú starostlivosť o dieťa rodičia, pričom má nárok na finančný príspevok. Pestúnska starostlivosť vzniká rozhodnutím súdu, na základe návrhu manželov alebo jednotlivca. Pestúnom sa môže stať len osoba zapísaná do zoznamu žiadateľov, to znamená, že musí absolvovať prípravu na náhradné rodičovstvo a splniť ďalšie podmienky.

¹ www.portal.gov.sk, 31.10.2007

² Zbierka zákonov č. 36/2005, Zákon o rodine, Tretia hlava: Náhradná starostlivosť, §45, bod 6

Profesionálna rodina

Profesionálna rodina je forma ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia a výchovného opatrenia v detskom domove. Tieto opatrenia v podobe profesionálnej rodiny sa môžu vykonávať v dome alebo v byte, ktoré sú vymedzenou časťou detského domova alebo vo vlastnom dome alebo vo vlastnom byte pre určený počet detí; suma poskytnutá detským domovom na úhradu výdavkov na dieťa alebo mladého dospelého v profesionálnej rodine je podľa veku dieťaťa najviac vo výške trojnásobku sumy životného minima.

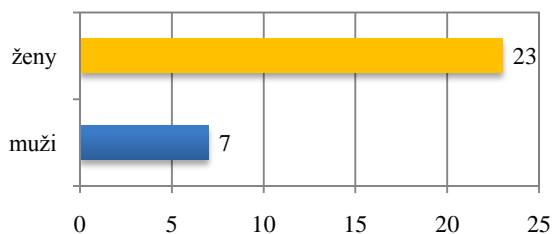
Hlavné zistenia

- ❖ Respondenti ako predstavitelia časti verejnosti nepoznali presné vymedzenie termínov ako náhradná rodina, pestúnska starostlivosť, profesionálni rodičia. Tieto termíny, či koncepty používali viac-menej intuitívne.
- ❖ Z hľadiska aktivít a zdrojov informácií respondenti nie sú informovaní o dianí v oblasti náhradného rodičovstva, názorových prúdov a ich aktérov.
- ❖ Respondenti sa zhodne vyjadrili, že nevedeli, že na Slovensku žije približne 6 tisíc opustených detí. Vedeli však, alebo tušili, že väčšina z nich má rómsky pôvod.
- ❖ Respondenti sa tiež zhodli v názore, že pre opustené deti je najlepším riešením rodina.
- ❖ Bezdetné (manželské, ale aj homosexuálne) páry, alebo jednotlivci sa podľa respondentov môžu postarať o opustené deti, z dôvodu hľadania naplnenia života z pozície rodiča. K prijatiu opusteného dieťaťa do rodiny majú podľa respondentov bližšie aj ľudia z mnohohetných rodín a so sociálne slabším zázemím.
- ❖ Pretrváva povedomie časovo náročného a zdĺhavého procesu spojeného so schválením adopcie, ktorý je prekážkou skrátenia citového strádania detí v detskom domove.
- ❖ Detský domov je riešením situácie opustených detí len pre niekoľko respondentov, pričom ho považovali za krajné riešenie.
- ❖ Respondenti v malom počte za riešenie považujú prevenciu rozpadu rodín a pripútania medzi rodičom a dieťaťom.
- ❖ Respondenti mali tendenciu povyšovať záujmy rodičov – či už adoptívnych, alebo pestúnov – nad záujmy opustených detí, resp. za záujem detí prehlasovali záujem náhradných rodičov vychovávať dieťa bez kontaktu s biologickou rodinou a spôsobom, aký oni – v súlade so svojím svedomím a vedomím – považujú za vhodný.
- ❖ V diskusii dôrazne rezonovali hlasy za zúženie právomocí biologických rodičov, ktorí sa vzdali dieťaťa, ale nie po právnej stránke.
- ❖ V povedomí respondentov sa živí predstava o odsúdeniahodných rodičoch, ktorí zanechali vlastné deti nezodpovedne napospas osudu. Zvlášť kritickí boli k Rómom...
- ❖ Respondenti si vedia predstaviť situáciu, že by prijali do svojej rodiny cudzie dieťa, hoci momentálne vidia tento skutok ako realizovateľný len s ťažkosťami, keďže majú vlastné maloleté deti, ktoré vyžadujú intenzívnu starostlivosť.
- ❖ Respondenti vehementne manifestovali postoj o záchrane detí pred vstupom do detských domovov, pokiaľ by sa v takej životnej situácii ocitli deti ich príbuzných, známych, alebo deti, ktoré spoznali prostredníctvom vlastných detí.
- ❖ Pestúnska starostlivosť - riešenie situácie tisícky detí - ako forma opatery nebola respondentom zrejماً, ani ju nevnímali ako veľmi potrebnú, pod náporom emócií, empatie a racionálneho zvažovania bola však prijateľná.
- ❖ Respondenti vyjadrili príbuzné obavy, neistoty a zábrany stať sa náhradnými rodičmi bez ohľadu na to, či si vedia alebo nevedia predstaviť situáciu, že by prijali do svojej rodiny opustené dieťa.

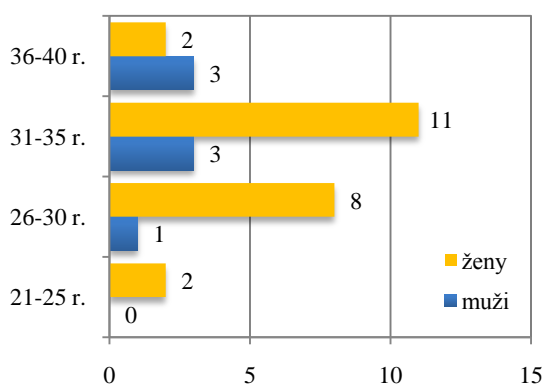
- ❖ Respondenti navrhli dokopy komplexný súhrn opatrení na zvýšenie počtu náhradných rodín, ktoré by prispeli k riešeniu situácie opustených detí inak ponechaných na ústavnú starostlivosť.
- ❖ Respondenti, ktorí si vedia predstaviť, že prijmú cudzie dieťa... inklinovali viac k adopcii. Menej rozhodnutí, alebo nerozhodnutí respondenti pripúšťali pestúnsku starostlivosť. Medzi rodičmi sa vyskytli aj názory, že ak by boli nútení starať sa o cudzie dieťa – tak skôr ako profesionálni rodičia.

Predstavenie 30 respondentov

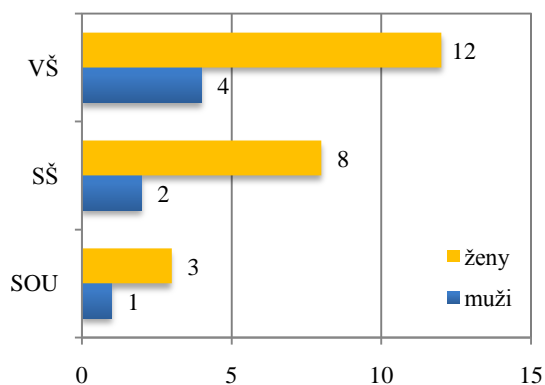
Kto boli 30 respondenti, ktorí absolvovali tri dvojhodinové diskusie v Banskej Bystrici, Bratislave a Zlatých Moravciach o riešení situácie opustených detí?

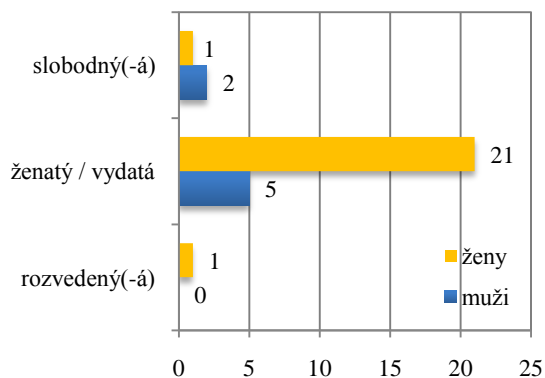
Respondenti boli prevažne ženy (23, t.j. 77%).

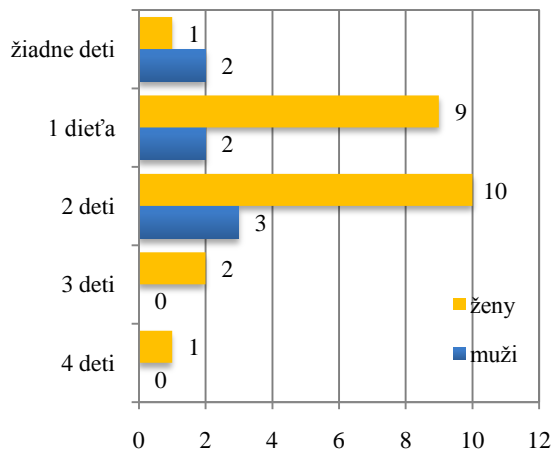
Zhruba polovica respondentov boli mladí ľudia, druhá polovica bola v strednom veku.

Medzi respondentmi prevažovali vysokoškolsky vzdelaní (16, t.j. 53%), tretina respondentov mala stredoškolské vzdelanie, 4 respondenti (13%) mali vzdelanie na úrovni odborného učilišťa.

Rodinný stav respondentov bol vo väčšine prípadov „ženatý / vydatá“.

Takmer polovica respondentov (13, t.j. 43%) mala 2 deti, tretina respondentov mala 1 dieťa (11, t.j. 37%)... Jeden respondent bol adoptívny otec jednému dieťaťu, ďalšia respondentka s manželom už boli pestúnmi, momentálne podstupujú proces adaptovania jedného dieťaťa.

„Žijem rýchlo, ale nevadí mi to zatiaľ... naša rodina proste pracuje na niečom stále...rodina nás stmeluje a brzdi... Ja do práce ani veľmi by som nemusela ísť. Ja mám teraz celkom dosť práce.“ (Simona, 27 rokov, politologička, t.č. na rodičovskej dovolenke s dvomi deťmi)”

Dve tretiny respondentov svoje životné perspektívy považujú za skôr dobré alebo dobré. Naopak, tretina respondentov sa vyjadrila negatívne pokiaľ ide o hodnotenie svojich šanci - aj s ohľadom na svoju rodinu, ktoré majú v tejto dobe.

"Ja si takisto myslím, že na Slovensku sú možnosti, neobmedzené... Ale pre slobodného človeka, mladého človeka, človeka bez záväzkov" a dodáva, že mala problém zamestnať sa po skončení rodičovskej dovolenky (Melita, 27 rokov, opatrovatelka)

Toto nastavenie s ohľadom na takpovediac aktuálne životné pocity a perspektívy bolo zaujímavé zistiť, keďže môže byť u jednotlivých respondentov rôzne.

"Nikdy som nešpekuloval, keď bola šanca, tak som išiel. Myslím si, že tá doba poskytuje obrovské možnosti, ale viacej rodine vezme ako dá. Tie medziľudské vzťahy sa kazia veľmi, ale tie materiálne možnosti tu sú." (Maximilián, 31 rokov, riadiaci pracovník v nadnárodnej firme)

Vyjadrenia, ktoré boli vo veľkej miere asociáciami respondentov na tému životných perspektív napovedajú o celkovej spokojnosti respondentov so svojím životom. Pre niektorých respondentov je zdrojom optimistických nálad rodinný život, pre iných otvorené hranice v rámci krajín Európskej únie.

Zdrojom tých pesimistickejších nálad sa ukázala byť frustrácia z práce, nedostatku financií, komercializácia spoločnosti na úkor „pravých“ hodnôt.

Väčšina respondentov deklarovala svoj pozitívny vzťah k viere. Viacerí sa vyjadrili, že sú veriaci, iní, že sympatizujú s veriacimi ľuďmi.³

³ Dve z troch materských centier, v ktorých sa uskutočnili focus skupiny, sú kresťansky orientované.

A. Aké sú dobré a realistické riešenia situácie opustených detí ?

Respondenti boli oboznámení s problematikou uvedením údajov o približne 6 tisícoch detí na Slovensku, ktoré žijú v ústavnej starostlivosti z dôvodu neexistujúcej, alebo nefunkčnej biologickej rodiny. Respondenti odpovedali na otázku, čo je podľa nich optimálne a realistické riešenie pre tieto opustené deti na Slovensku.

Poznámka:

S výnimkou termínov „adopcia“ a „detský domov“, respondenti nepoznali presné vymedzenie termínov ako „náhradné rodičovstvo“, „pestúnska starostlivosť“, „profesionálna rodina“. Tieto termíny, či koncepty používali viac-menej intuitívne, pričom sa vyskytli aj také prípady, keď respondenti opisovali istú formu starostlivosti o opustené dieťa, ale označili ju názvom inej. Akokoľvek, to, čo respondenti v diskusii komunikovali, bolo zrozumiteľné; zvlášť, keď vezmeme do úvahy, že náhradná rodina, pestúnska starostlivosť, profesionálni rodičia – sú bežné slovné spojenia, na porozumenie ktorých človek nepotrebuje odborné znalosti. Do úvahy je tiež potrebné vziať skutočnosť, že respondenti počas diskusie pružne nabaľujú znalosť o probléme od iných respondentov... takže vďaka výpovediam spolu diskutujúcich vedia veľakrát lepšie a presnejšie formulovať svoju výpoveď.

„...viem, koľko ľudí hladuje v Afrike a viem, koľko ľudí má rakovinu, ale netušil som nikdy - teraz prvý krát som počul číslo - koľko u nás je opustených detí. To podľa mňa ľudia nevedia, rodiny to nevedia.“
(Maximilián, 31 rokov, riadiaci pracovník v nadnárodnej firme)

Respondenti sa vyjadrili, že nevedeli, že na Slovensku žije približne 6 tisíc opustených detí. Vedeli, alebo tušili, že väčšina z nich má rómsky pôvod.

"Najlepšie by bolo, keby tie domovy zanikli, tie klasické, obrovské domovy detské a tie deti by sa roztrúsili do... Či to už nazveme náhradná rodičovská výchova, pestúnska starostlivosť... skutočne reálne alebo optimálne by bolo, keby bola rodičovská výchova, teda rodičovská, partnerská, teda aby sa starali muž, žena o deti." (Vladimír, 36 rokov, riaditeľ školy)

Respondenti sa zhodli v názore, že pre opustené deti je najlepším riešením rodina.

"Môj názor je vlastne taký, že štát by sa mal viac zamerať na rodiny alebo opustené matky, s tým, že im má pomôcť či psychicky, či materiálne... Takže vôbec zabrániť, aby k takým situáciám dochádzalo, že deti budú opustené. Biologickú rodinu nikto nenahradí, ani adoptívny rodič, nikto nikdy..." (Malvína, 33 rokov, robotníčka)

Pod pojmom rodina mali na mysli najmä náhradnú rodinu⁴, i keď dvaja respondenti (z 30) hovorili o potrebe začlenenia dieťaťa do svojej pôvodnej rodiny (jeden z nich - Malvína - je pestúnom uchádzajúcim sa o adopciu). Podľa nich je dôležité pomôcť biologickým rodičom, aby sa o svoje dieťa mohli postarať.

⁴ ... s významom „namiesto biologickej rodiny“, nie s významom podľa terminologického úzusu o náhradnom rodičovstve, pozri časť Terminologické okienko.

"Podľa mňa najideálnejšia možnosť je formou tej pestúnskej starostlivosti, tí profesionálni rodičia... Myslím si, že tie detské domovy sa po materiálne stránke majú fantasticky, ale zas tam chýba tá citová výchova a to je dôležité.. keby tie peniaze sa presúvali racionálnejšie do tých rodín." (Albert, 27 rokov, vychovávateľ)

Pod pojmom „náhradná rodina“ respondenti chápali „adopciu“, ale aj „pestúnsku starostlivosť“ a „profesionálnu rodinu“⁵. Najviac významových prekrytí sa objavilo medzi chápaním „pestúnov“ na jednej strane a „profesionálnych rodičov“ na strane druhej.

I keď, respondenti spomínali aj inštitút akýchsi „rodinných spoločenstiev“ - komunit s väčším počtom detí a „rodičmi“-profesionálmi, ale fungujúcich ako rodina (projekt „Detské mestečko“ v Zlatovciach⁶).

"... tie deti umiestnené v tých veľkých domovoch nevidia tú praktickú stránku života, tie jednoduché veci. V tých malých centrách, v ktorých by boli umiestnené by k tomu došlo, že by si to mohli pozorovať." (Ľubomíra, 33 rokov, učiteľka)

"Nejakým racionálnym riešením sa mi zdajú tie detské domovy rodinného typu. Určite sa mi zdajú rozumnejšie ako klasické detské domovy, prípadne umiestnenie detí v rodine a to si myslím teda hlavne z toho dôvodu emocionálneho." (Františka, 25 rokov, učiteľka)

Adopcia je z pohľadu respondentov vhodná forma riešenia problému nielen pre samotné opustené deti, ale aj bezdetné (manželské) páry, alebo jednotlivcov, ktorí túžia po dieťati. I keď túto stranu mince respondenti spontánne nerozviadli, je zrejmé,

„My máme adoptované dieťa. Čo máme dcérku, tak to je adoptovaná, my sme si ju mesačnú adoptovali... My sme tiež s manželkou nepredpokladali, že nebudeme mať deti. My sme si mysleli, že hej. A proste, roky plynuli...nič, nič. A museli sme to nejakým spôsobom riešiť... život prinesie nejaké zlomové situácie, kde sa proste človek rozhodne.“ (Jaroslav, 37 rokov, lekár)

že adopciu považujú za legitímny spôsob nahradenia nejestvujúcich biologických detí deťmi z detských domovov, ktoré si osvoja do

dôsledkov (zmenou priezviska...). Osvojením mali na mysli aj akési „vlastnícke právo“ rodičov na dieťa, ktoré sa stane záverom procesu adopcie ich dieťaťom. Respondenti sympatizovali s takýmto postupom, bezproblémovo sa identifikovali s adoptívnymi rodičmi, ktorých neraz osobne poznajú, alebo o nich počuli. Viacerí sa vyjadrili, že keby oni nemohli mať vlastné dieťa, adoptovali by si dieťa z detského domova. Jeden respondent vyrozprával osobnú skúsenosť ako si on s manželkou adoptovali dieťa.

⁵ „Náhradná rodina“ v takomto chápaní, resp. v bežnom význame tohto slovného spojenia sa používa v celom texte.

⁶ Kontroverzný projekt „Detské mestečko“ v Zlatovciach sa datuje rokom 1973. Ide o /na tú dobu údajne/ architektonicky nadčasové dielo (<http://www.asb.sk/portal/2007/06/26/architektura/nadcasova-architektura/detske-mestecko-v-zlatovciach-pri-trencine.html>, 31.10.2007), ktorého cieľom bolo prevádzkovať detský domov rodinného typu. Areál pozostáva z niekoľkých objektov – rodinných domov či buniek, jedálne, plavárne, škôlok... Zámer projektu vychovávať opustené deti v spoločenstve koncentrovanom na jednom mieste kvázi podobnom reálnemu svetu sa po rokoch fungovania za socializmu považujú za nenaplnené, pre cieľovú skupinu nevhodné a v danom koncepte „náhradnej starostlivosti, výchovy a vzdelávania“ za nerealizovateľné. Projekt stroskotal na ideologizácii zámerov, personálnych a ľudských zlyhaniach aktérov zodpovedných za vedenie „Detského mestečka“; viedol k izolácii detí namiesto ich integrácie.

Pri adopcii respondenti spomínali ako riešenie situácie opustených detí - **urýchlenie schvaľovacieho procesu spojeného s adopciou**. Medzi respondentmi bolo vytvorené povedomie časovo náročného a zdĺhavého procesu spojeného so schválením adopcie, ktorý je prekážkou skrátenia citového strádania detí v detskom domove.

"Ja sa opýtam, že prečo je tak veľa detí, keď viem, že každý by si chcel adoptovať v dnešnej dobe... tá doba je dvojročná, dlhá... A prečo vlastne nedostanú skorej to dieťa, v úvodzovkách... No rýchlejšie si adoptovať. Rýchlejšie si zobrať to dieťa domov, skorej to vyriešiť, to papierovanie." (Irena, 31 rokov, robotníčka)

Poznámka:

Zrejmosť adopcie – ako osvojenia si opusteného dieťaťa súvisí nepochybne s tým, že je to všeobecne známa a spoločensky uznávaná forma náhradného rodičovstva. O adopcii ako najlepšom riešení často a bez väčších zábran hovoria ľudia, ktorí nepoznajú právne náležitosti v prípadoch opustených detí. Tie naopak môžu vziať do úvahy ľudia, ktorí poznajú špecifiká adopcie (to, že na adopciu sú vhodné len tzv. právne voľné deti, a že je ich v porovnaní s celkovým počtom opustených detí málo) a zároveň jej limity pre riešenie situácie tisícok detí, vrátane faktu, že takéto riešenie zohľadňuje pomerne jednostranne potreby adoptívnych rodičov („vlastníť“ dieťa aj po právnej stránke, prerušiť akékoľvek väzby dieťaťa na biologických rodičov).

Respondenti uvádzali ako vhodné riešenie pre opustené deti vo významnej miere aj pestúnsku starostlivosť. Vníмали ju ako rodinnú starostlivosť, ako inštitút náhradných rodičov.

"Naozaj by bolo vhodným riešením, keby boli v menších rodinách... aj tí rómski spoluobčania, ...keby boli spolu, tak myslím, že by to bolo pre nich veľmi vhodné... nejaká tá pestúnska starostlivosť alebo niečo podobné, s tým veľmi súhlasím." (Amália, 28 rokov, úradníčka)

Väčšina respondentov pri riešení situácie opustených detí - nespomenula „detský domov“. Tí, čo ho spomenuli boli v počte 3, a „detský domov“ považovali za **krajné riešenie**. Na jednej strane sú nesúhlas, či odmietanie respondentov ústavnej starostlivosti o opustené deti zjavné; na strane druhej, respondentom, ktorí detský domov nevylúčili, nechýba zmysel pre realitu. Na Slovensku totiž nie je dostatočný počet záujemcov o prijatie opustených detí do svojej rodiny.

V neposlednom rade, našli sa respondenti, ktorí **ako riešenie** spomenuli **prevenciu** - teda to, ako zabezpečiť, aby nedochádzalo k rozpadu pripútania medzi rodičom a dieťaťom, a následne, aby rodičia neopúšťali svoje deti.

"... napadlo mi niečo také, že hľadať možno príčinu alebo predísť tomu, teda že vlastne prečo sa tie deti odkladajú. I keď, to je veľmi ťažké a myslím, že aj keby sa všetko robilo preto, aby sa predišlo tomu, tak vždy by sa našiel niekto, kto by takisto odvrhol svoje dieťa." (Margaréta, 29 rokov, učiteľka)

B. Ako zvýšiť počet náhradných rodín ?

Respondenti boli oboznámení z výskumnými faktami, ktoré potvrdzujú známu skutočnosť, že pre opustené dieťa je najlepším riešením prijatie do rodiny, ktorá je tzv. náhradnou rodinou. Boli tiež oboznámení so skúsenosťami zo zahraničia, konkrétne, že v Nórsku v roku 2005 približne 80% z opustených detí, bývalo v náhradných rodinách. Na Slovensku bolo v tom čase v náhradných rodinách umiestnených iba 55% z takýchto detí a situácia sa odvtedy výraznejšie nezmenila. Respondenti odpovedali na otázku, čo **podľa nich potrebujeme na Slovensku k tomu, aby sa našlo viac náhradných rodín?**

Respondenti navrhli nasledujúce riešenia na **zvýšenie počtu náhradných rodín** (pozn.: akýchkoľvek, teda nielen v rámci príbuzenskej línie), ktoré by pomohli opusteným deťom inak ponechaných na ústavnú starostlivosť⁷:

1. iniciovať verejnú diskusiu o problematike opustených detí, náhradného rodičovstva a detských domovov, ale aj tradičných hodnotách prostredníctvom elektronických a tlačových médií, vrátane diskusií na školách, ale aj na iných fórach, publikovania pozitívnych príkladov, a pod.; s cieľom:

- pozdvihnúť spoločenské vedomie o problematike, opustené deti sú verejným problémom, ktorý si zasluhuje pozornosť verejnosti aj jej predstaviteľov;
- zmiernovať a odstraňovať predsudky, negatívne obrazy (napr. u staršej generácie) o deťoch z detských domovov;
- vytvárať priaznivú spoločenskú klímu pre deti, aj ich náhradných rodičov;
- vplývať na hodnotový systém v spoločnosti a oživiť model viacdenných rodín

2. šíriť osvetu a informovanosť, organizovať mediálne kampane:

- **o adopcii, náhradnom rodičovstve, profesionálnych rodičoch a pestúnskej starostlivosti**
- **v oblasti medzietnickej znášanlivosti**
- **medzi Rómami** (na všetky témy v tomto zozname určenými pre šírenie osvetu)

Jedným z kanálov šírenia osvetu sú omše (zvlášť farnosti na dedinách žijú duchovnejším životom, preto môžu byť ich príslušníci akcieschopní pri prijatí opustených detí do svojich rodín).

Iným kanálom šírenia osvetu sú elektronické médiá, v ktorých by mala v čase vyššej sledovanosti dostať priestor cirkev...

„Keď som už ozaj unavený a chcem napríklad pozerat' televízor, lebo ten čas je taký, že je vzácny, takže keď si tam sadnem, tak očakávam zábavu a nebudem sledovať nejakú diskusiu... ale keď ten človek, keď už ide do toho kostola trebárs v tú nedeľu – možno sa to zdá niekomu také zvláštne - ale tam tá osвета, aby tí kňazi... trebárs tá omša trvá hodinu a že by tam bolo desať minút takého... že tam ide človek za tým účelom, duchovne sa obohatiť.“ (Albert, 27 rokov, vychovávateľ)

⁷ Podnety na riešenia nie sú zoradené v poradí dôležitosti. Jednak preto, že respondenti neboli inštruovaní uvažovať v termínoch menšej a väčšej dôležitosti, namiesto toho generovali v skupine im blízke, inovatívne / nové alebo rozvinuté podnety; tiež preto, že metóda focus skupín na vzorke 30 respondentov neumožňuje spoľahlivé zostavenie takéhoto rebríčka.

Ďalším kanálom sú verejnoprávne médiá, v ktorých sa má vytvoriť väčší priestor pre ľudí, ktorí robia záslužnú činnosť, venujú sa deťom... s cieľom pozitívne vplývať na verejnú mienku a čeliť tak kvázi hodnotám akými sú peniaze, úspech, fyzická krása.

- 3. motivovať profesionálnych rodičov, aby boli materiálne, finančne a morálne podporení**, a prípadne vzali do svojej starostlivosti viac detí...; finančná kompenzácia musí byť taká, aby umožnila jednému rodičovi podľa potreby zostať doma

"... jednoznačne podporiť či finančne, či morálne, vlastne to povedomie, vlastne tých ľudí, ktorí dajme tomu sa starajú o opustené dieťa, alebo venujú sa...vlastne ich povýšiť na úroveň..." (Jaroslav, 37 rokov, lekár)

"Tie profesionálne rodiny vychovávať tak vo väčšom..akákoľvek rodina je lepšia ako tie hromadné detské domovy. Napríklad motivovať tých, čo už trebárs 20 rokov robia toho profesionálneho rodiča. Tak trebárs dostanú ten dom, v ktorom potom môžu dožiť v dôchodku hej? Dostanú zadarmo dom, ale dajú domov trebárs 50-60 deťom hej?...možno že nejakí ľudia, trebárs konkrétne pedagógovia hej? Dvojica pedagógov, by to bola pre deti možné riešenie. (Diana, 32 rokov, sociálna pedagogička)

- 4. komplexne riešiť rómsku problematiku + zvýšiť financie na podporu ľudí zaoberajúcich sa rómskou problematikou, pracujúcich priamo v rómskych komunitách**
- 5. zaviesť do učebných osnov na školách problematiku opustených detí, náhradného rodičovstva**
- 6. „otvárať detské domovy“ - vytváraním príležitostí pre nadväzovanie vzťahov medzi deťmi z rodín a z detských domovov, opustenými deťmi a rodinami** (napr. na pôde už existujúcich materských centier, alebo zakladaním materských centier pri detských domovoch; formou detských táborov; integrovaním detí z detských domovov do škôl a prostredí väčšinovej spoločnosti)
- 7. upraviť legislatívu v prospech (uľahčenia) rodinných riešení situácie opustených detí a podpory rodín s deťmi z detských domovov**
- 8. umožniť adopciu rómskych detí do zahraničia, kde je predpoklad menšej averzie voči Rómom ako na Slovensku**
- 9. zabezpečiť citlivý prístup predstaviteľov štátu k párom, ktoré zvažujú starostlivosť o opustené dieťa - pridelením jedného úradníka, ktorý ich bude sprevádzať celým procesom**
- 10. vytvoriť:**
- projekt financovaný zo všetkých sektorov a fondov Európskej únie s cieľom vybudovať informačné centrá pre ľudí, ktorí zvažujú prijatie dieťaťa z detského domova do svojej rodiny
 - organizáciu, ktorá by pomáhala nájsť rodičov pre deti z detských domovov
- 11. spolupracovať s etablovanými organizáciami zameranými na rodinu**
- 12. zabezpečiť dostupné sociálno-psychologické poradenstvo pre potenciálnych, aj reálnych rodičov či pestúnov, a vytvárať podporné skupiny pre rodiny s deťmi z detských domovov**

- 13. podporovať detské domovy predovšetkým nemateriálne – angažovať sa pri riešení ich problémov, naopak materiálne podporovať / zvýšiť finančné príspevky rodinám s deťmi z detských domovov**
- 14. zaviesť do vzdelávania dospelých ľudí sexuálnu výchovu a výchovu k rodičovstvu**
- 15. zlepšiť ekonomickú situáciu na Slovensku a životnú úroveň, aby sa ľudia mohli postarať o dieťa z detského domova po každej stránke; ľudia s vyšším sociálnym cítením sú (údajne) z nižších sociálnych vrstiev, k prijatiu detí z detských domovov im chýbajú primerané sociálne podmienky**
- „Ja si myslím, že skôr tí ľudia chudobnejší by si skôr zobrali, obyčajní ľudia, nemuseli by byť so vzdelaním ... Tá klasika, proste ... Tak tí by si skôr zobrali, jak nejakí ... nechcem urážať, že doktori alebo učitelia, no takéto vyššie postavení ... skôr tí obyčajnejší ľudia si zoberú ako nejakí papaláši alebo takí nejakí.“
(Barbara, 20 rokov, učiteľka)*
- 16. finančne podporovať a kontrolovať rodičov, ktorí prijali opustené dieťa (aby sa zabránilo ujám na zdraví detí, prípadne nesprávnej motivácii ľudí, ktorí sa podujali starať sa o dieťa z detského domova)⁸**
- 17. organizovať stretnutia „Ľudí v produktívnom veku“ s náhradnými rodičmi, s cieľom prebudiť v nich záujem o náhradné rodičovstvo**
- 18. zlepšiť informovanosť náhradných rodín o možnostiach fundraising-u za účelom zvyšovania kvality ich života (napr. z biznis sféry)⁹**

⁸ Tento podnet je možné chápať ako zvýšenie dôveryhodnosti inštitútu náhradnej starostlivosti tak, aby nemohli devalvovať inštitút náhradnej starostlivosti.

⁹ Snahu o zlepšenie kvality života náhradných rodín je možné interpretovať ako snahu o zvyšovanie povedomia spoločenskej podpory, hodnotného úspechu a šťastia v rodinných kruhoch, ktoré vytvorili rodinné zázemie pre dieťa z detského domova.

C. Ako zvýšiť počet pestúnov?

Respondenti dostali k dispozícii informáciu, že na Slovensku je najviac využívanou rodinnou formou starostlivosti o opustené deti adopcia, teda osvojenie dieťaťa. Ďalej, že pri adopcii sa z právneho hľadiska ruší vzťah medzi dieťaťom a jeho pôvodnou rodinou; väčšina detí, ktoré prežívajú svoj život v inštitúcii pritom nie je vhodných na adopciu. V zahraničí sa týchto detí ujímajú pestúnske rodiny, ktorých je na Slovensku zatiaľ stále málo. Pestúni dostávajú od štátu finančné príspevky. Musia byť otvorení kontaktu s pôvodnou rodinou dieťaťa, ktorý je možné upraviť súdom. Predovšetkým však musia dokázať prijať dieťa s jeho odlišnými koreňmi, tzv. identitou, ako aj s otvorenou budúcnosťou jeho pobytu v pestúnskej rodine. Respondenti odpovedali na otázku, čo by podľa nich pomohlo zvýšiť počet pestúnskych rodín?

Poznámka:

Táto otázka, napriek tomu, že bola umiestnená v poslednej tretine diskusie na tému náhradného rodičovstva, nebola pre respondentov jednoduchá. Príčiny tkvejú pravdepodobne v zložitosti a v nedostatočnej znalosti problematiky u väčšiny respondentov, ktorí pritom prejavili záujem lepšie rozumieť konceptu pestúnskej starostlivosti; ale vyplývajú aj z celkovej nadpriemernej intelektuálnej kapacity respondentov, ktorí mali vo väčšine prípadov vyššie vzdelanie. Nechýbala im preto schopnosť pripustiť čiastočnú bezvýhodiskovosť stavu skúmaného problému, zdravý rozum či dobrý odhad reality. Miera angažovania sa do diskusie z osobných pozícií bola pri tejto téme u respondentov markantnejšia ako pri predošlých otázkach.

Bankobystrická focus skupina sa prepracovala do štádia zvažovania špecifik pestúnskej starostlivosti v podobe analyzovania záujmov dieťaťa - biologických rodičov versus náhradných rodičov.

V diskusii dôrazne rezonovali hlasy za zúženie právomocí biologických rodičov, ktorí sa vzdali dieťaťa, ale nie po právnej stránke.

„... neviem si predstaviť, že zoberiem nejaké dieťa do pestúnskej starostlivosti... starám sa oňho, pracujem s ním a potom niekto (pozn.: biologický rodič) rozhodne, že na akú školu pôjde alebo o nejakej dôležitej veci, čo mi príde ale absolútne zcestné. Už raz ten človek zlyhal a má rozhodovať o nejakých dôležitých krokoch a myslím si, že psychologicky pre to dieťa je to určitý šok, že možno si oblúbi tých ľudí, zžije sa s nimi a teraz ten jeden, ktorý už raz urobil lapsus, bude hovoriť ako... Áno, lebo keď sa do toho pustím, obujem, chcem to urobiť, tak viem asi prečo, je tam nejaká tá chuť, odhodlanie, ale žiť s tým, že to moje smerovanie, to moje presvedčenie, ktoré do toho vložím, niekto zneuguje nejakými rozhodnutiami, na ktoré má právo... Podľa mňa - ak je to pre dobro toho dieťaťa, tak dať mu šancu s tými ľuďmi, ktorí to robíť chcú. A už nedávať šancu tým, ktorí už raz zlyhali, v ozaj dôležitých veciach rozhodovať. Lebo si myslím, že potom to dieťaťu viac poškodí psychologicky a citovo, ako pomôže.“ (Maximilián, 31 rokov, riadiaci pracovník v nadnárodnej firme)

Profesionalizmus na strane rodičov / pestúnov, odosobnený od potreby „vlastníctva“ dieťaťa, nasledovania jeho záujmov a záujmov jeho biologickej rodiny - bolo niečo, čo si respondenti vedeli len ťažko predstaviť.

V podobnom duchu komentovali aj výchovnú stránku v modeli pestúnskej starostlivosti, keď je veľmi ťažké citovo a ľudsky sa odosobniť od vlastného presvedčenia - v podobe výchovnej dikcie - čo je pre dieťa dobré. Ak respondenti niekoho v otázkach výchovy a starostlivosti o dieťa z detského domova pripúšťali, tak to boli odborníci...

V diskusii sa tiež vyskytol názor, že **kompetencie biologického rodiča zasahovať do niektorých vecí dieťaťa v pestúnskej starostlivosti by mali byť limitované, alebo anulované podľa charakteru „defektu“ (rodiča).**

V Banskej Bystrici sa odohrala tiež jedna zaujímavá scéna. Aktérmi bol Maximilián (vyššie umiestnený citát) a Vladimír - obaja v pozícii mienkotvorcov v skupine. Vladimír dostal priestor v diskusii na rovnakú tému o niečo neskôr ako Maximilián, mal preto k dispozícii viaceré podnety na zohľadnenie záujmov dieťaťa... Predniesol stanovisko, v ktorom spracoval predošlé príspevky v takom duchu, ktorý svedčil o prehodnotení vlastných stanovísk pod vplyvom nových informácií. **Tento jav** je pozoruhodný, keďže **potvrďuje racionalizáciu postoja jednotlivca, ktorý má možnosť vypočúť si viaceré stanoviská a argumenty.**

„Každý, kto si vyskúšal byť rodičom, pochybujem, že sa môže správať ako profesionál v tom pravom slova zmysle, lebo jedna vec je profesionalita a druhá vec je výchova. A to sa podľa mňa.. neviem ako sa to dá sklbiť. ...Lebo keď je niekto profesionál podľa mňa, tak sa musí od veľa vecí odosobniť. Ako sa dá odosobniť vo výchove?...a potom druhá vec je taká - neviem si predstaviť odosobniť sa od toho, že ja si vezmem nejaké dieťa a keď niekto iný chce nejaké veci riešiť dajme tomu akože pre jeho dobro??? ... keď má mať dieťa dobrú výchovu, malo by mať jedného šéfa, alebo teda dvoch šéfov - rodičov, ktorí vlastne sú mu vzorom a sú v podstate preňho stredobodom vesmíru do istej doby, pokiaľ je on schopný stáť na vlastných nohách...“ (Agneša, 29 rokov, učiteľka)

„Na jednej strane súhlasím, že záleží skutočne od toho biologického rodiča, čo mu dokáže poskytnúť. Ani nemyslím tak materiálne, ale skôr, skôr citovo. Či by to tomu dieťaťu neublížilo. Lebo ona si ho zoberie dajme tomu na víkend k sebe a potom ho vyhodí ako...špinavého psa, o ktorého nemá záujem. Tak neviem, že či práve to dieťa potrebuje... Možno je naozaj veľmi ťažké posúdiť, čo ten (pozn.: pôvodný) rodič pre to dieťa spraví, bolo by to potrebné nejako do hĺbky prešetriť. Skutočne je to ťažké, ale niečo by sa malo spraviť v tomto smere.“ (Amália, 28 rokov, úradníčka)

„Keďže pri tých adopciách je väčšie percento detí ako pri tých pestúnskych, to možno svedčí o tom, že tá spoločnosť je - možno to je tvrdé slovo - pokrytecká - im ide o to, aby naplnili svoje potreby, aby to dieťa ...no, nechcem aby to zle vyznelo, k nim patrilo, aby ho vlastnili. Ale nejde im skutočne o to dobro samotného dieťaťa. Že keď už nebude moje, nech sa s ním deje, čo sa chce. Ale tá pestúnska starostlivosť by mala byť o tom, že chcem tomu dieťaťu dobre, chcem sa obetovať...bez ohľadu na to, čo ma čaká. Že to dieťa mi môžu jednoducho aj niekedy zobrat'..., že sa to môže jednoducho vrátiť späť. Ved' nakoniec tí biologickí rodičia sa môžu zmeniť - môžu vyjsť z kriminálu, môžu sa vyliečiť z alkoholizmu alebo...mali iné problémy a môžu vrátiť naspäť do života. A keď im ide o to skutočné dobro toho dieťaťa, úprimné dobro, z vašej strany, tak ...je nám jedno, kto ho bude vychovávať...“ (Vladimír, 36 rokov, riaditeľ školy)

Pestúni, sú v očiach respondentov častokrát obdivuhodní ľudia, na ktorých sa kladú veľké nároky z hľadiska profesionality a osobnostnej výbavy... **aby ich bolo viac - je potrebné podľa jedného názorového prúdu respondentov ich finančne motivovať a garantovať im tiež sociálne výhody.**

To znamená, že napríklad, že je to naozaj veľmi náročná práca, že ten človek by to naozaj robil len tých 10 rokov, lebo syndróm vyhorenia pri takejto práci musí byť strašný hej? Takže ja si myslím, že ten človek by trebárs po 10 rokoch takýchto odrobených alebo 15 - proste koľko je tá jedna generácia tých detí...alebo 18tich hej?...eemm....by proste mal nárok na dôchodok, ktorý bol štátom dobre platený a dožil by trebárs v tom dome, ktorý dostal, aby mal proste tie materiálne výhody, ale... (Diana, 32 rokov, sociálna pedagogička)

Vo focus skupine v Zlatých Moravciach respondenti sa akoby nedostali na koreň vecí pestúnskej starostlivosti. Generovali, resp. zopakovali rovnaké či príbuzné riešenia aké navrhovali pri hľadaní spôsobu zvyšovania počtu náhradných rodín. Rozdiskutovali spôsob ako hľadať náhradné rodiny, ako vypracovať s pomocou odborníkov profily vhodných rodín, vytipovávať ich a cielene oslovovať.

Na skupinovú dynamiku v Zlatých Moravciach vplývali aj vyrozprávané skúsenosti respondentky ako spolu s partnerom boli pestúnmi, ako sa chceli stať profesionálnymi rodičmi - zamestnancami detského domova, ktorí by sa prechodne starali o deti u seba doma - ale nemohli, lebo nemajú stredoškolské vzdelanie s maturitou, ako zažili zamietavé súdne stanovisko k adopcii dieťaťa, ktoré sa už tešilo z nových adoptívnych rodičov. Tieto stanoviská o silných rozhodovacích právomociach štátu či súdu nepochybne hatili respondentov v entuziastickej predstave, že stačí, keď sa nájdu rodičia pre opustené dieťa.

I keď... ďalší respondent - adoptívny otec poukázal na opačnú situáciu v jeho a manželkinom prípade, keď adopcia prebehla rýchlo a hladko. Práve on vniesol do úvah skupiny moment „zlomovej situácie“, ktorá môže rozhodnúť v prospech prijatia dieťaťa z detského domova do svojej rodiny.

V bratislavskej focus skupine sa o špecifikách pestúnskej starostlivosti toľko nediskutovalo. Medzi kľúčovými sa vyskytol námet - **etablovania profesie „profesionálna mama“**. Táto profesia by sa mala vyučovať v školách...

„...ja si myslím, že naozaj to treba potom prezentovať ako povolanie, ako zamestnanie. Keď sa niekto rozhodne byť, ja neviem, ako učiteľ a môže to byť ako svoje životné poslanie, tak niekto sa môže rozhodnúť byť profesionálna matka, lebo to bude ako svoje životné poslanie pomáhať takýmto deťom hoci aj na mesiac. A vtedy to ten človek neberie tak zraňujúco. Ale tiež si myslím, že toto povedomie tu zatiaľ nie je, že ľudia o tom nevedia. A napríklad ja osobne by som to tiež nedokázala robiť...“ (Nela, 33 rokov, novinárka)

Respondentky sa pozastavili nad dvomi príbehmi - matky, ktorá mala v pestúnskej starostlivosti dievča, ktoré, keď vyrástlo - rozišlo sa v zlom s pestúnskou rodinou... Druhý príbeh bol o spolužiačke z vysokej školy, ktorá vyrastala v experimentálnom zariadení v Zlatovciach..., jej spomienky na detstvo neboli dobrou správou pre ľudí, ktorí vymysleli „Detské mestečko“. Na margo príbehov zaznel hlas, že by bolo zaujímavé vypočuť si práve ľudí, ktorí vyrastali v náhradnej rodine či nejakom inom ako detskom domove - spoločenstve.

V diskusii istá časť respondentiek artikulovala názor, že **o opustené deti by sa v rámci pestúnskej starostlivosti mali mať možnosť uchádzať aj homosexuálne páry či slobodní jednotlivci**, ktorí pociťujú potrebu naplniť svoj život starostlivosťou o dieťa.

„... prečo nie aj jeden partner? Určite je lepšie...teda jeden človek, či muž alebo žena. Určite by bolo tomu dieťaťu lepšie ako v detskom domove. A pokiaľ je schopná(-ý) starať sa o to dieťa ...určite mu dá viacej ako ...povedzme si na rovinu, že není všetko o peniazoch, aj keď peniaze k životu potrebujeme, ale keď to dieťa sa nenaučí ľúbiť a ako je to pohladkať, ako je to pofúkať niekomu ranu.. .tak jednoducho, nebude mať skúsenosti..“ (Lea, 34 rokov, ekonómka)

D. Prijali by ste do svojej rodiny opustené dieťa ?

Respondenti odpovedali na otázku, či si vedia predstaviť situáciu, že by do svojej rodiny prijali opustené dieťa.

Respondenti verbálne odpovedali na túto projektívnu otázku na konci diskusie. Niektorí respondenti vypovedali o tejto predstave spontánne pri predošlých otázkach. Napriek tomu sa ukázalo, že k predstave o sebe ako náhradnom rodičovi mali aj opätovne čo povedať. Potreba zdôvodnenia svojho stanoviska na túto pomerne osobnú otázku bola u väčšiny respondentov citeľná. Prirodzene, v diskusii nechýbali nálady v duchu moralizovania, normativizmu, mentorovania, netolerancie, to všetko podfarbené emóciami. Zvlášť, keď väčšina respondentov boli matky maloletých detí, a o deťoch - iných, opustených a o ich osude - sa vinula celá diskusia.

Focus skupiny preukázali, že respondenti sú zaneprázdnení jednak živiteľskými povinnosťami (takmer vždy najmä v prípade otca), jednak povinnosťami spojenými so starostlivosťou o deti. Predstava, že by do rodiny malo v takomto štádiu života pribudnúť ďalšie dieťa – navyiac z detského domova, bola preto pomerne náročná...

„Máme tri svoje, takže ďakujem pekne, to mi stačí.“
(Nela, 33 rokov, novinárka)

Viac ako polovica respondentov (z 30) sa vyjadrila, že si vie takú situáciu predstaviť. Miera presvedčenia u respondentov kolísala od opatrných po odvážnejšie vyjadrenia. Respondenti podmieňovali prijatie opusteného dieťaťa do rodiny viacerými faktormi:

- keď by im vyrástli vlastné deti a mali by kapacitu starať sa o ďalšie
- keď by im vyrástli deti, boli by skúsenými rodičmi, ktorí prešli vývinovými štádiami výchovy a vzdelávania u svojich detí
- keď by nadobudli väčší byt, dom, záhradu
- keď by mali viac financií
- keď by to bolo nutné
- keď by išlo o dieťa príbuzných, známych
- keď by manžel(-ka) súhlasil / by sa dohodli s partnerom
- keď by začali o tom reálne uvažovať a pripravili sa na to (psychicky..., „dozrel by čas“)
- keď by zažili zlomovú situáciu, reagovali na nejaký „popud“

„...musela by som mať väčší byt na to, aby som mala tie deti kam dať... Lebo v tej jednej izbičke by sa nám tie deti nezmestili... Máme len tie dve zatiaľ... Takže môj manžel vždy povie, 'keď vyhrám, kúpime si dom a môžeme mať detí jak smetí.'“ (Anežka, 34 rokov, administratívna pracovníčka)

Diskusie sa nezaobišla bez väčšinového postoja, že ak by respondenti nemohli mať vlastné dieťa, „adaptovali“ by si nejaké z detského domova.

Respondenti, ktorí pripúšťali „predstavu“ inklinovali viac k adopcii, ako k iným formám náhradného rodičovstva.

„A vziať si dieťa do pestúnskej starostlivosti by som asi ja nezvládla, lebo ja som tiež citovo dosť naviazaná... Takže pre mňa by pripadala do úvahy tá adopcia. Ja by som nezvládla to, že dám to dieťa potom niekomu inému, alebo vychovám ho a odíde zase niekam inam.“ (Edita, 29 rokov, lekárka)

Tí respondenti, ktorí „predstavu“ nepripustili (približne jedna tretina), zdôvodnili svoje stanoviská nasledovne:

- starajú sa o vlastné deti, čo ich celkom zamestnáva, výchova detí nie je v dnešnej dobe jednoduchá, častokrát pochybujú o sebe ako rodičoch
- manžel / partner by nesúhlasil („vyjadril sa, že by nedokázal dať lásku rovnako vlastnému dieťaťu ako tomu cudziemu“)
- obávajú sa „génov“ dieťaťa, ktoré by prijali
- čakajú ďalšie dieťa, neuzavreli ešte konečný počet vlastných detí
- obávajú sa vzťahov v rodine, napr. procesu začlenenenia, ale aj súrodeneckých vzťahov
- obávajú sa odchodu dieťaťa, o ktoré sa starali („..., že pôjde hľadať svoju mamu“)

„Bojím sa, že keď to dieťa, naozaj že naberie toľko tých skúseností a získa tú nejakú tú silu v sebe a začne sa proste do toho sveta vydávať na vlastnú päsť, že čo potom...“ (Ida, 27 rokov, manažérka)

Vyskytli sa aj prípady či indicie, že respondenti, ktorí „predstavu“ nepripustili, sa napriek tomu vyjadrili, že pestúnsku starostlivosť, alebo formu profesionálnej starostlivosti na limitované obdobie by si v svojom prípade vedeli predstaviť viac ako adopciu.

Obdobné zistenie vyplýva z kategórie „nerozhodných“ respondentov (zastúpených v malom počte, pričom uvádzali viaceré argumenty predošlej kategórie respondentov nepripúšťajúcich „predstavu“), ktorí napriek svojmu ambivalentnému postoju s častým „neviem“ sa vyjadrili, že zlomové životné situácie by ich pohľad na veci mohol zmeniť. Napr. náhradné rodičovstvo by nadobudlo u nich na novom význame keď by sa stala v rodine nejaká tragédia. Nerozhodnosť vyplývala aj z celospoločenského názorového prúdu, v ktorom sa budúcnosť javí niektorým respondentom ako neznáma premenná; prípadne sa domnievajú, že nespĺňajú predpoklady, aby vychovávali viacej detí, resp. nemôžu vytvoriť pre ne doma adekvátne podmienky; alebo že sú jednoducho pohodlní.

„To by muselo niečo prísť... mám svoje názory, ktoré sú vyhradené, ale dokážem sa prikloniť aj k jednému, aj k druhému, čiže som ešte taký formovateľný človek. Na to, že mám toľko rokov by som nemala byť akože toľko ovplyvňovaná nejakým názorom, ale som teda...“ (Irena, 31 rokov, robotníčka)

Zvažovanie „predstavy“ u niektorých respondentov (zo špecifickej vzorky: mladí ľudia s maloletými deťmi a profesnými ambíciami), vyústilo do naozaj komplexnej výpovede.

„Ale nevyklúčujeme to (pozn.: ona a jej manžel), určite nevravíme vôbec nie, nevravíme ani, že áno ... lebo človek nevie čo prinesie život, ale berieme to tak, že najprv chceme dať to najlepšie tým svojim vlastným deťom a sme otvorení tomu... Ja by som si netrúfala jednoducho zobrať si dieťa pokiaľ by som nevedela, či mu všetko môžem dať... keď budú deti stáť na vlastných nohách, ja sa môžem venovať ďalšiemu dieťaťu... A popřípade sa zas realizovať nejakou v práci, lebo aj to treba... Sú možnože ženy, ktoré majú 5 detí vkuse a nepotrebujú sa ani realizovať profesionálne nejakou alebo intelektuálne prepnúť z toho domáceho spôsobu života, ale ja určite potrebujem...Podľa mňa, ak by raz na to prišlo, tak by to prišlo u nás spontánne, že vlastne by sme tak túžili, že teda áno...“ (Agneša, 29 rokov, učiteľka)

Ako sa zhostil „predstavy“ respondent s charakteristikami konzervatívca? „Neviem“ zdôvodnil učebnicovo.

„Podľa mňa to nie je o génoch, ale o pohodlnosti... Že človek má aj tie fázy života, hektickú: práca, malé deti, byt, úver, všetko možné čo je za tým, auto človek chce...a tam proste je istá fáza nejakého iného súžitia s tými deťmi (pozn.: opustenými). Človek proste keď vyrastá v normálnej rodine, tak vidí ten život a tak si ho aj plánuje, ako vyrastá, vidí sa niekde, hej? A toto do toho nejak nezapadá, aj keď je to dôležité. Ja si to predstaviť neviem a keby som mal povedať, kto by mal byť iniciátorom u nás, tak určite by to bola manželka, lebo by to bolo na nej hlavne... Ja nemám toho času až tak veľa, tiež sa ho snažím aj tým deťom venovať a určite by to bolo.... hovoriť za ňu...za ňu neviem, a predstaviť si to tiež neviem, lebo si myslím, že o tom strašne veľa viem...“ (Maximilián, 31 rokov, riadiaci pracovník v nadnárodnej firme)

Respondenti sa zhodli v názore, že si vedia predstaviť, že by zachránili pred vstupom do detského domova dieťa svojich príbuzných alebo známych, ktoré by sa ocitlo v takej životnej situácii – niektorí respondenti dodali, že by to mohlo byť na prechodnú dobu...

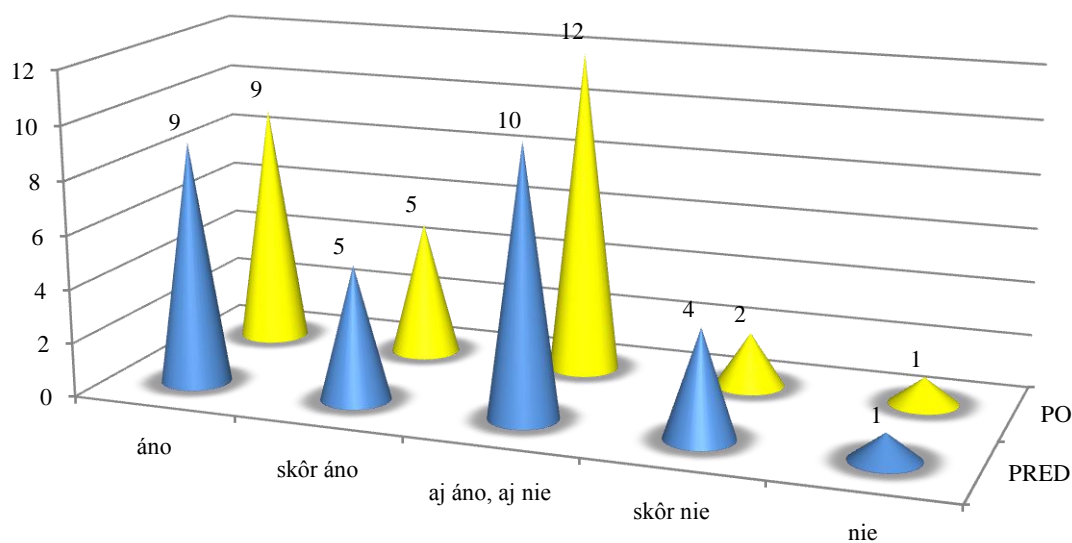
Vyššie uvedené zistenia poukazujú na **príbuzné obavy, neistoty a zábrany u respondentov bez ohľadu na to či si vedia alebo nevedia predstaviť situáciu, že by prijali do svojej rodiny opustené dieťa**. Inými slovami, respondenti inklinujúci k „predstave“ nemali o nič menej pochybností ako tí, ktorí sa k nej nehlásili. Respondenti, ktorí si nevedeli „predstaviť...“, pripustili, že by starostlivosť o opustené dieťa za istých okolností mohli zvládnuť. Tento jav svedčí o príbuznom, či rovnakom hodnotovom rámci, ktorý respondenti vyznávajú (prežívajú obdobie ranného rodičovstva, sú scitlivení na problémy maloletých detí a sú empatickí voči opusteným deťom, navštevujú materské centrum - pričom dva z materských centier, kde sa konali diskusné skupiny boli kresťanský orientované, neuzavreli otázky vlastnej reprodukcie, naplňajú - alebo sa tak chystajú urobiť - pracovné ambície...). Zbližovanie respondentov v svojich postojoch tiež svedčí o rovnakom citovom prežívaní navodenom diskusiou na tému opustených detí, ktoré zjemňuje polarizáciu v postojoch respondentov.

Porovnajme predošlé zistenia s výsledkami hlasovania, v ktorom respondenti písomne odpovedali na rovnakú otázku pred začiatkom a po skončení 2-hodinovej diskusnej skupiny. Hlasovanie bolo použité na monitorovanie prípadných posunov alebo meranie kvalitatívnych zmien v postojoch PRED diskusiou (niektorí respondenti boli tzv. *tabula rasa*) a PO skončení diskusie. Hlasovanie prebehlo formou dotazníka, ktorý o.i. zachytil názory respondentov o „predstave“ v podobe rozloženia na 5-bodovej škále áno-skôr áno-aj áno, aj nie-skôr nie-nie. Napriek tomu, že téma a vedenie diskusie zasiahlo respondentov osobne, že mnohí respondenti v diskusii prehodnocovali svoje prvoplánové názory, respondenti sa ukázali byť pomerne stabilní v svojich názoroch pokiaľ ide o „predstavu“.

Z hlasovania 29 respondentov PRED začatím diskusie a PO jej skončení vyplýva, že hoci došlo k niekoľkým „prekrúžkovaniami“ v rámci susediacich variantov¹⁰, na danej vzorke respondentov nenastali významnejšie zmeny v postojoch k tejto závažnej otázke.

¹⁰ Pozri Prílohu č.1, č.2, č.3

Viete si predstaviť situáciu, že by ste si adoptovali alebo vzali do pestúnskej starostlivosti dieťa z detského domova?

Počet respondentov = 29¹¹

Pozn.: Graf zobrazuje hlasovanie v 3 diskusných skupinách sumárne.

Pozn.: Výsledky hlasovania v jednotlivých diskusných skupinách sú v Prílohe č.1, 2, 3.

Kvantitatívne rozloženie hlasov približne zodpovedá výpovediam všetkých respondentov v skupine. Rozloženie hlasov sa sústreďuje okolo variantov „áno“ a „aj áno, aj nie“. Tzv. stredný variant „aj áno, aj nie“ pravdepodobne využili respondenti, ktorí v diskusii zaujali pozíciu „neviem“, resp. nerozhodné stanovisko. Výpovede nerozhodnutých respondentov tomu celkom zodpovedajú – objavujú sa argumenty „pre“=“aj áno“ aj „proti“=“aj nie“.

¹¹ Jeden respondent (dopočet do 30) sa nezúčastnil hlasovania PRED začatím diskusie, preto nehlasoval ani PO jej skončení.

Záver

Niektorí respondenti počas diskusie zažili naliehavý pocit informovať o stave problematiky opustených detí celú spoločnosť na Slovensku. Vybraní 30 respondenti - väčšina z nich boli ženy, s vyšším vzdelaním - s výnimkou niekoľkých z nich, nepoznali základné otázky a apelujúci rozmer problematiky náhradného rodičovstva. Nepoznali ani aktérov diania a myšlienkové prúdy v tejto oblasti. Ktovie ako by dopadlo u vybraných respondentov porovnanie s ich znalosťou, či viditeľnosťou občianskeho združenia Sloboda zvierat...

„Dieťa je v dnešnej dobe luxus“. Vyplýva to z prieskumu verejnej mienky o postavení rodičov maloletých detí v spoločnosti, ktorý realizoval Inštitút pre verejné otázky v októbri 2006¹². V dnešnej spoločnosti je zakorenený názor, že s dieťaťom sa spájajú finančné náklady, že „dieťa“ obmedzuje rodičov vo sfére práce, že mení rodičom životný štýl... Štatistiky posledných rokov poukazujú na odkladanie rodičovstva mladými ľuďmi... Dieťa je v spoločnosti zameranej na výkon „komplikácia“. I keď pre vybraných respondentov z tejto výskumnej správy sú ich vlastné deti stredobodom vesmíru. Matky s nimi navštevujú materské centrá, ktoré sú novodobým miestom výchovy a vzdelávania nielen malých návštevníkov, ale aj ich matiek. V materských centrách sa dbá na maximálny komfort dieťaťa z hľadiska jeho psychického vývoja, adaptácie na vonkajší svet. „Vonku“ sú zase detské domovy, izolované inštalácie, ktoré zanechávajú celoživotné jazvy na jej neplnoletých obyvateľoch. Nepoznajú luxus idey materských centier, kde by im mohlo byť s druhými deťmi a náhradnými mamami tak príjemne.

Ako premostiť tieto dva svety? Výskumná sonda naznačuje, kde osvietenie verejnosti na tému náhradného rodičovstva pokrivkáva. Vo verejnosti sa udomácnili predstavy o vyriešenom probléme „hŕstky“ opustených detí, ktoré sú umiestnené v ústavnej starostlivosti, o nezodpovedných rodičoch, ktorí sa o ne nedokázali postarať, o prirodzených potrebách bezdetných párov či jednotlivcov adaptovať si dieťa bez možnosti prinavrátiť ho biologickej rodine. Časť verejnosti je presvedčená, že ak biologický rodič raz zlyhal - nemá dostať príležitosť opäť vstúpiť do života opusteného dieťaťa, teenegera, umiestneného v náhradnej rodine...

Opúšťanie detí bolo odjakživa v spoločnosti tabuizované, je to však stále živý jav. Záchranné siete pre deti sa v svojej kvalite zlepšujú, ale náhradných rodín na Slovensku stále nie je dost. Z výskumnej sondy vyplynulo, že respondenti poukázali na potenciál ľudí, ktorí by mohli (či mali) chcieť opusteným deťom pomôcť ako náhradní rodičia: pochádzajú z viacdetských rodín, sú Rómovia, sociálne nižšie situovaní ľudia, bezdetné manželské páry, homosexuáli, slobodní bezdetní jednotlivci, ľudia žijúci na vidieku. O sebe ako náhradných rodičoch hovoria opatrne, ale niektorí aj odhodlane - v rámci viery v seba a svoje schopnosti, viery v Boha a svoje poslanie, výzvy vystaviť sa obohacujúcej skúsenosti s vytvorením domova pre opustené dieťaťa. K väčšiemu odhodlaniu im môže pomôcť „čas“, osobnostné zrenie, odrastené vlastné deti, skúsenosti s výchovou svojich detí, partnerský súlad, ekonomická prosperita rodiny ale aj spoločnosti, priaznivá spoločenská klíma, zlomová situácia. V stanoviskách respondentov sa miešajú súbežne obranné, alibistické aj romantické motívy.

¹² http://www.ivo.sk/buxus/docs/Veneta/Veneta_vyskum_okt_06.pdf (31.10.2007)

Za pozoruhodnú je možné považovať myšlienku, ktorá sa objavovala v diskusii predovšetkým u respondentiek, že ak by ich vlastné deti postavili do situácie, aby si vzali domov konkrétne opustené dieťa, tak by boli naklonené tento krok podstúpiť. Z istého hľadiska to, že téma opustených detí nie je v rodinách diskutovaná, je správa o súčasnej rodine. Z feministického hľadiska, akoby sa respondentky cítili slabé, bojzlivé, (preťažené?), čakajúc na iniciatívu od najbližších spojencov a hľadajúc oporu a súhlas detskej „komory“, bez ktorých by si to nevedeli predstaviť.

Respondent Maximilián vykreslil svojím vyznaním tradičný kultúrny pohľad na otázku opustených detí. Hovoril o tom, že vyrastal v „normálnej rodine“, a takú „normálnu rodinu“ si založil. Stará sa o ňu ako živiteľ, otec, manžel, a cudzie dieťa mu do nej „nezapadá“. Manželka zastáva v rodine tradičnú rolu matky – opatrovateľky, ženy v domácnosti, a dieťa z detského domova by bolo podľa Maximiliána na jej pleciach. Maximilián je zdržanlivý voči prijatiu dieťaťa do rodiny, keďže o tom „strašne veľa vie“ (o.i. hovoril o bezmocnosti náhradných rodičov pokiaľ ide o gény dieťaťa...). Ktovie, akoby formuloval svoje názory, keby sa ocitol v diskusnej skupine s adoptívnym otcom Jaroslavom (z inej focus skupiny): „...je to ako s manželstvom. Dajú sa pekné veci rozprávať, ale keď to človek nezažije, tak to bude stále len teória. Takisto aj s adopciou. Je to, je to úžasné, no... je to krásne. Nehovorím, že je to ľahké, určite sú chvíle... ja som vďačný Bohu, že máme také dieťa aké máme.“ Rozhodne, nositeľom takýchto dvoch pohľadov na vec má zmysel cielene sprostredkovať vzájomné odovzdávanie poznatkov a skúseností.

Sonda preukázala, že vedomie verejnosti o „vyšších záujmoch“ detí vs. náhradných rodičov je pravdepodobne nízke, či na elementárnej úrovni. „Služba“ dobrej veci, ktorú mnohí ľudia neodmietajú, nie je zrejmá ani povyšovaná ako veľmi potrebná. Pestúnska starostlivosť - riešenie situácie tisícky detí - ako forma opatery je však pod náporom emócií, empatie v kombinácii s racionálnym zvažovaním prijateľná. Respondenti na vybranej vzorke takúto schopnosť, či kapacitu preukázali. Na začiatku spôsobom, ktorí svedčí o ich morálnom kredite - že by pomohli deťom v núdzi na strane príbuzných, známych...

Odhodlanie, ale aj váhanie niektorých respondentov v otázke prijatia opustených detí do svojej rodiny je povzbudivé. Respondenti na vybranej vzorke rozhodne túto kapitolu neuzavreli. Po skončení stretnutí niekoľko respondentov ocenilo výskumný zámer focus skupiny, aj diskusiu. Vraveli, že o téme doteraz neuvažovali z toľkých zorných uhlov, a že si myslia, že v tejto veci im – ako aj ďalším ľuďom môžu podobné debaty pomôcť... v prijímaní správnych životných rozhodnutí?

Zistenia kvalitatívnej výskumnej sondy nadškrtli ťah na bránu, že problematiku opustených detí je potrebné „znormálnit“, „včlenit“ do nášho každodenného života a „zakoreniť“ do spoločenského vedomia. Tak, aby opustené dieťa „zapadalo“ do modelu „normálnej rodiny“.

Respondenti ako celok veľmi priamočiaro pomenúvali egoizmus, hedonizmus a pokrytectvo v dnešnej spoločnosti¹³, ktorá za zmysel života čoraz viac považuje ekonomický úspech a mediálnu slávu, a nie život v spojitosti s klasickými cnosťami ako sú šľachetnosť, obetavosť, či solidarita.... s potrebou šťastia nielen pre seba.

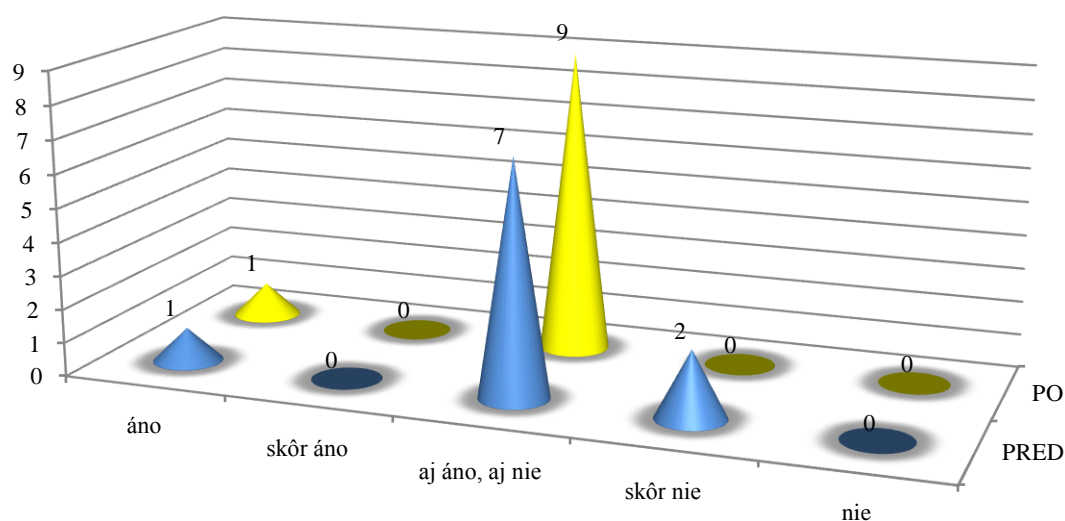
¹³ Respondent Vladimír: „Ja som povedal na začiatku, že ja sa cítim že aj ja som súčasťou tejto pokryteckej spoločnosti, to je tá tradícia, tá výchova, vôbec, od škôlok, cez osvetu... je to skutočný problém, že sa všetci hráme na tých najlepších ľudí... Neviem, musia vymrieť 4 generácie, aby sa to zmenilo.“

Príloha č.1

Výsledky hlasovania pred začiatkom a po skončení diskusnej skupiny v Banskej Bystrici

14.9.2007

Viete si predstaviť situáciu, že by ste si adoptovali alebo vzali do pestúnskej starostlivosti dieťa z detského domova?

Počet respondentov: 10

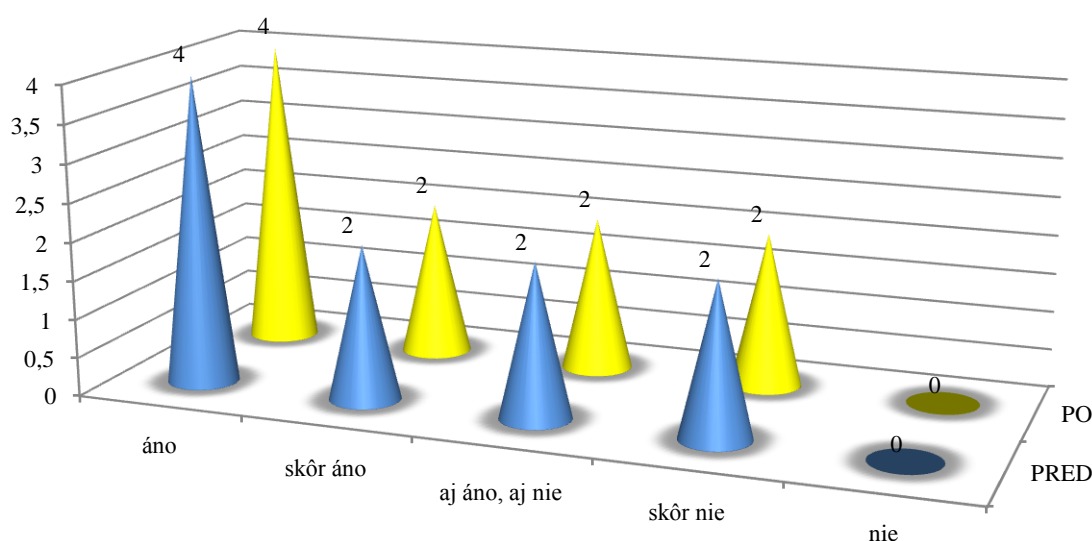
Respondenti diskutovali na tému opustených detí na Slovensku 2 hodiny. Hlasovanie PRED začiatkom a PO skončení diskusie naznačuje, že respondenti majú pomerne stále názory pokiaľ ide o predstavu, že by si oni mali adoptovať alebo vziať do pestúnskej starostlivosti dieťa z detského domova. PRED začiatkom diskusie 7 (z 10) respondentov zvolilo tzv.strednú cestu, že si „aj vedľa, aj nevedľa“ predstaviť takúto situáciu. PO skončení diskusie k nim pribudli ďalší dvaja respondenti, u ktorých došlo k miernemu názorovému posunu v prospech takejto predstavy (z pozície „skôr nie“ prešli na variant „aj áno, aj nie“).

Príloha č.2

Výsledky hlasovania pred začiatkom a po skončení diskusnej skupiny v Bratislave

20.9.2007

Viete si predstaviť situáciu, že by ste si adoptovali alebo vzali do pestúnskej starostlivosti dieťa z detského domova?

Počet respondentov: 10

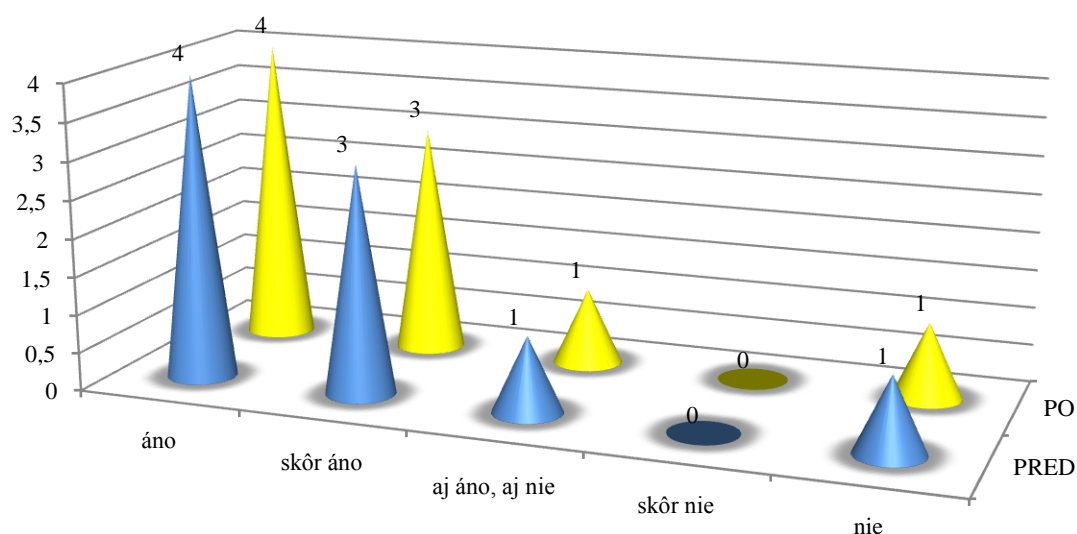
Respondenti - 10 návštevníčiek Materského centra Klbko - diskutovali na tému opustených detí na Slovensku 2 hodiny. Sčítanie hlasov PRED začiatkom a PO skončení diskusie naznačuje, že respondentky sú nositeľmi pomerne pozitívnych a nemenných názorov pokiaľ ide o predstavu, že by si oni mali adoptovať alebo vziať do pestúnskej starostlivosti dieťa z detského domova. Napriek tomu, hlasovanie PRED a PO diskusii nebolo u 3 respondentiek (z 10) rovnaké. Zatiaľ čo dve respondentky sa po debata cítili odhodlanejšie prijať opustené dieťa (prekrúžkovali sa z „aj áno, aj nie“ na „skôr áno“; a zo „skôr áno“ na „áno“), naopak jedna respondentka pod vplyvom diskusie akoby zneistela a z „áno“ pred diskusiou volila variant „aj áno, aj nie“ po skončení diskusie. Tieto posuny je možné pripísať na vrub zložitosti témy, ako aj zodpovednosti, ktorú respondenti pociťujú pri vyjadrovaní svojich postojov k opusteným deťom na jednej strane a pri úvahách o osobnom príspevku ako týmto deťom pomôcť na strane druhej.

Príloha č.3

Výsledky hlasovania pred začiatkom a po skončení diskusnej skupiny v Zlatých Moravciach

2.10.2007

Viete si predstaviť situáciu, že by ste si adoptovali alebo vzali do pestúnskej starostlivosti dieťa z detského domova?

Počet respondentov: 9

Respondenti - 9 návštevníci (alebo spriaznené osoby) Materského centra Mamioáza - diskutovali na tému opustených detí na Slovensku 2 hodiny. Sčítanie hlasov PRED začiatkom a PO skončení diskusie naznačuje, že respondenti sú nositeľmi pozitívnych a nemenných názorov pokiaľ ide o predstavu, že by si oni mali adoptovať alebo vziať do pestúnskej starostlivosti dieťa z detského domova. Hlasovanie PRED a PO diskusii bolo u všetkých respondentov rovnaké.

Hlasovanie PO diskusii sa zväčša vyznačuje u respondentov istými posunmi v rámci príbuzných / blízkych variantov odpovedí. Výsledky hlasovania naznačujú, že respondenti v Zlatých Moravciach boli s témou „vysporiadaní“, argumenty, ktoré zazneli v diskusii nezmenili nič na ich postojoch, ktoré boli nadpriemerne ústretové voči pro-rodinným riešeniam situácie opustených detí.